

Справа «Імакаєва проти Росії»
(“Imakayeva v. Russia”)

У рішенні, ухваленому 9 листопада 2006 року у справі *«Імакаєва проти Росії»*, Суд постановив, що:

- було порушено ст. 2 Конвенції (право на життя) стосовно зникнення сина заявниці;
- мало місце порушення ст. 2 Конвенції стосовно обов'язку компетентних органів провести ефективне розслідування обставин зникнення сина заявниці;
- було порушено ст. 2 Конвенції стосовно зникнення чоловіка заявниці;
- мало місце порушення ст. 2 Конвенції стосовно обов'язку компетентних органів провести ефективне розслідування обставин зникнення чоловіка заявниці;
- було порушено ст. 3 Конвенції (заборона нелюдського чи такого, що принижує людську гідність, поводження) стосовно заявниці;
- мало місце порушення ст. 5 Конвенції (право на свободу та особисту недоторканність) стосовно чоловіка та сина заявниці;
- мало місце порушення ст. 8 Конвенції (право на повагу до приватного і сімейного життя);
- було порушено ст. 13 Конвенції (право на ефективний засіб правового захисту).

Також Суд постановив, що Уряд Росії не виконав своїх зобов'язань відповідно до п. «а» ч. 1 ст. 38 Конвенції (обов'язок держави створити усі необхідні умови для розгляду справи).

Відповідно до ст. 41 Конвенції Суд призначив сплатити заявниці 20 000 євро на відшкодування матеріальної шкоди, 70 000 євро як компенсацію моральної шкоди та 9 114 євро на відшкодування судових витрат.

Обставини справи

Заявниця Марзет Імакаєва, 1951 р.н, є громадянкою Росії і під час нижчеописаних подій проживала у с. Новіє Атагі, Чечня (Росія). На початку 2004 року вона виїхала до Сполучених Штатів Америки, де отримала притулок.

Справа стосувалася зникнення чоловіка заявниці, Саїда-Магомеда Імакаєва, 1955 р. н., та одного з її трьох синів, Саїда-Хусейна, 1977 р. н. П. Імакаєва за професією була шкільною вчителькою. Її син, Саїд-Хусейн, закінчив медичне училище, а в 1999 році продовжив своє навчання за спеціальністю дантиста в Інституті нафти м. Грозного.

Заявниця стверджувала, що 17 грудня 2000 року, після затримання військовослужбовцями, її син зник. При цьому п. Імакаєва посиалася на свідчення осіб, присутніх при здійсненні затримання, які описували викрадачів як «військових», стверджуючи, що вони приїхали на військових машинах, а саме викрадення відбулося на околиці с. Новіє Атагі біля військового контрольно-пропускного пункту. З того часу заявниця не отримувала від свого сина жодної звістки.

18 грудня 2000 року п. Імакаєва та її чоловік розпочали пошуки Саїда-Хусейна, звертаючись до прокуратур різних рівнів та відвідуючи слідчі ізолятори і в'язниці у Чечні та на Північному Кавказі.

5 січня 2001 року заявницю поінформували, що днем раніше була порушена кримінальна справа з приводу викрадення її сина.

Вранці 2 червня 2002 року близько двадцяти військовослужбовців провели обшук помешкання п. Імакаєвої, конфіскували кілька речей та затримали її чоловіка. Заявниця, посилаючись на власні слова та на зібрані

нею свідчення ще 30 людей, стверджувала, що цієї ж ночі ця група озброєних військовослужбовців затримала ще чотирьох чоловіків із с. Новіє Атагі. Пані Імакаєва та інші свідки описали військовослужбовців, які здійснювали обшук, та записали номери військових машин. Пізніше одну з цих машин помічали в управлінні військового округу. З того часу заявниця не бачила свого чоловіка і не отримувала від нього жодної звістки.

16 липня 2002 року п. Імакаєву поінформували, що 28 червня 2002 року була відкрита кримінальна справа щодо викрадення її чоловіка, але слідство встановило, що він не був затриманий правоохоронними органами. Слідство у кримінальній справі, порушеній з приводу викрадення Саїда-Хусейна, не змогло встановити його місцезнаходження. 24 липня 2002 року заявниці надали статус потерпілої у викраденнях.

9 липня 2004 року слідство у кримінальній справі щодо викрадення чоловіка п. Імакаєвої було закрито на підставі відсутності складу злочину. Заявниці пояснили, що п. Саїд-Магомед був затриманий відповідно до федеральних законів «Про боротьбу з тероризмом» та «Про Федеральну службу безпеки». 9 липня 2004 року заявницю позбавили статусу потерпілої.

Уряд стверджує, що 2 червня 2002 року військовослужбовці, які діяли відповідно до ст. 13 Федерального Закону «Про боротьбу з тероризмом», затримали п. Саїда-Магомеда за підозрою у діяльності одного із місцевих злочинних угруповань. Однак його участь у ньому не була доведена і він був відправлений до голови районної адміністрації м. Шалі (Чечня). Подальша відсутність чоловіка заявниці на місці його постійного проживання не має ніякого стосунку до його затримання. Тому Уряд вважає, що ніякого викрадення не було, а військовослужбовці, які затримали п. Саїда-Магомеда не вчинили злочину.

У жовтні 2005 року Уряд повідомив, що в результаті розслідування зникнення сина заявниці було встановлено, що 17 грудня 2000 року близько 3 години ранку п. Саїд-Хусейн був схоплений групою озброєних людей на околицях с. Новіє-Атагі. Подальше місцеперебування сина заявниці встановити не вдалось.

Також Уряд повідомив, що 16 листопада 2004 року була відкрита нова кримінальна справа з приводу викрадення чоловіка п. Імакаєвої.

Зміст рішення Суду

Заявниця стверджувала, що її син та чоловік пропали бевісті, внаслідок здійснених затримань російськими військовослужбовцями.

Суд нагадав, що п. Імакаєва останній раз бачила свого сина 17 грудня 2000 року при затриманні військовослужбовцями Федеральних збройних сил і з того часу, протягом п'яти з половиною років, вона не отримувала жодної інформації про його місцезнаходження. Також Суд, беручи до уваги військовий конфлікт у Чечні, зазначив, що затримання п. Саїда-Хусейна невизначеними особами без жодних уповноважувачих на те документів було загрозливим для його життя. Більше того, Уряд неспромігся надати пояснення зникненню сина заявниці та провести його належне офіційне розслідування. Тому Суд вважає, що п. Саїд-Хусейн, внаслідок здійсненого затримання, загинув.

З огляду на те, що російська влада не знайшла жодних обґрунтувань застосування її військовослужбовцями летальної фізичної сили до сина п. Імакаєвої, відповідальною за смерть п. Саїда-Хусейна є Уряд Росії. Отже, мало місце порушення ст. 2 Конвенції.

Суд звернув увагу на те, що єдиний процесуальний крок у розслідуванні зникнення п. Саїда-Хусейна – визнання заявниці потерпілою у вчинених викраденнях – був здійснений лише через півтора року після відкриття кримінальної справи. Відповідно до наданої

інформації, станом на липень 2002 року та жовтень 2005 року, слідство не встановило жодних нових даних щодо зникнення п. Саїда-Хусейна. Уряд відмовився надавати додаткову інформацію по розслідуваній справі. Суд встановив, що мали місце суперечності у документах, які стосувались зупинення розслідування кримінальної справи, відкритої стосовно зникнення сина заявниці.

Суд вважає, що Росія не виконала свого обов'язку стосовно ефективного, швидкого та повного розслідування обставин зникнення сина п. Імакаєвої. Тому була порушена ст. 2 Конвенції.

Було встановлено, що п. Саїд-Магомед Імакаєв був затриманий військовослужбовцями під час спеціальної операції 2 червня 2002 року. При цьому не було складено жодних документів, які б свідчили про його затримання чи подальше звільнення. Більше того, влада заперечувала факт затримання п. Імакаєва. Лише у липні 2004 року Уряд, посилаючись на Федеральний Закон «Про боротьбу з тероризмом», все ж визнав, що мало місце затримання чоловіка заявниці. Слідство у цій кримінальній справі встановило, що затримання було здійснене на законних підставах, а п. Саїд-Магомед Імакаєв був звільнений та направлений до голови районної адміністрації м. Шалі. Ні заявниці, ні Суду, незважаючи на кількаразові запити, не було надано достатньої інформації про вищезазвані події. Крім того, ця інформація не була надана і районному прокурору, яким у листопаді 2004 року було відкрито нову кримінальну справу для розслідування можливого вбивства чоловіка заявниці. Слідством у даній справі не було допитано військовослужбовців, які, як видається, були останніми хто бачив п. Саїді-Магомеда живим, а також не було зібрано іншої додаткової інформації про долю чоловіка заявниці.

Суд вважає, що обставини в яких був затриманий п. Саїд-Магомед могли бути загрозливими для його життя. Відсутність будь-якої інформації про його долю на протязі чотирьох років підтверджує це

припущення. Більше того, поведінка районної прокуратури та інших правоохоронних органів, після отримання ними скарг заявниці, вказувала на небажання розслідувати викрадення та давала серйозні підстави сумніватися в об'єктивності проведених слідчих дій.

Суд дійшов висновку, що п. Саїд-Магомед загинув у результаті затримання військовослужбовцями Федеральних збройних сил. Уряд не надав жодних обґрунтувань законності позбавлення життя чоловіка заявниці. Тому Суд постановив, що мало місце порушення ст. 2 Конвенції.

Також Суд постановив, що була порушена ст. 2 Конвенції стосовно неналежного розслідування обставин зникнення п. Саїда-Магомеда.

Суд звернув увагу на те, що заявниця була близьким родичем обидвох зниклих осіб та була присутньою при затриманні свого чоловіка. Від свого сина вона не отримувала жодної звістки протягом останніх п'яти з половиною років, а від чоловіка — чотирьох з половиною років. Увесь цей час заявниця подавала письмові скарги та особисто зверталась до різних правоохоронних органів, але не отримала жодних обґрунтованих пояснень чи будь-якої іншої правдоподібної інформації стосовно долі сина та чоловіка. Отримані відповіді в основному заперечували відповідальність держави чи просто інформували, що слідство триває. На думку Суду, додатковим елементом страждань заявниці була необґрунтована відмова уповноважених органів на ознайомлення нею з матеріалами розслідуваних справ, які могли б пролити світло на долі її сина та чоловіка.

З огляду на вищезазначене, Суд визнав, що зникнення сина та чоловіка п. Імакаєвої, а також неможливість отримання будь-якої інформації щодо їхньої подальшої долі завдали заявниці глибоких емоційних переживань. Суд визнав, що таке поводження із заявницею уповноважених державою органів, може бути витлумачене як поводження нелюдське. Суд дійшов висновку, що тут мало місце порушення ст. 3 Конвенції.

Суд також звернув увагу на те, що син п. Імакаєвої був затриманий 17 грудня 2000 року і з того часу його більше не бачили. Уряд не пояснив мотиви вчиненого затримання та не надав жодних документів стосовно результатів його розслідування. Тому Суд визнав, що мало місце порушення ст. 5 Конвенції.

Що стосується обставин затримання п. Саїда-Магомеда, то Уряд не надав документів, необхідних для оцінки обґрунтованості та законності дій військовослужбовців, а простого посилання на Федеральний Закон «Про боротьбу з тероризмом» є недостатнім.

Крім того, як видається із матеріалів справи, не було складено жодних офіційних документів стосовно затримання, проведених допитів, звільнення та подальшого місцеперебування чоловіка заявниці. Протягом двох років уряд заперечував факт затримання п. Саїда-Магомеда та відмовився надати інформацію про час і місце затримання, осіб, які брали в ньому участь, юридичні та фактичні підстави таких дій. Останнє, вважається найбільш серйозним порушенням, оскільки дає змогу особам, відповідальним за позбавлення свободи, заперечувати свою участь у вчиненні злочину, знищити його сліди та уникнути відповідальності за подальшу долю п. Саїда-Магомеда. Більше того, відсутність інформації про дату, час та місце затримання, ім'я затримуваного та осіб, які його здійснювали є порушенням цілей ст. 5 Конвенції.

Суд наголосив, що уповноваженим органам слід було належно та без зволікань розслідувати скарги заявниці про викрадення її сина та чоловіка.

Суд постановив, що п. Саїд-Хусейн та п. Саїд-Магомед Імакаєви утримувались під вартою без гарантій передбачених ст. 5 Конвенції. Відтак, мало місце порушення цієї статті.

Суд зауважив, що обшук у помешканні заявниці проводився без відповідного на те дозволу. Уряд не зміг назвати обґрунтованих причин

проведеного обшуку, а також описати речей, вилучених під час цієї слідчої дії.

Посилання Уряду на Федеральний Закон «Про боротьбу з тероризмом» не може замінити надання дозволу на проведення обшуку, визначення місця обшуку, його об'єкту та обсягу, а також попереднє чи подальше обов'язкове складення відповідних процесуальних документів. Норми цього Закону не створюють можливості будь-якого обмеження особистих прав на невизначений період часу, без встановлення чітких меж дій Федеральних збройних сил. Але й це застосування відповідних норм Закону викликає сумніви, з огляду на те, що Уряд не спромігся назвати, яка саме антитерористична операція відбулася 2 липня 2002 року у с. Новіє-Атагі, хто її проводив, яка була її мета та інше. Більше того, впродовж двох років державні органи різного рівня заперечували навіть сам факт проведення операції. Суд був здивований відсутністю будь-якої відповідальності службових осіб за вчиненні діяння.

Дійшовши висновку, що обшук та конфіскація відбулися без належних правових гарантій та санкціонування, Суд вважає, що було порушено ст. 8 Конвенції.

Суд постановив, що у зв'язку з порушенням статей 2 та 3 Конвенції, також мало місце порушення й ст. 13 Конвенції.

На думку Суду, Уряд, ненадавши копії документів, які стосувались зникнення п. Саїда-Хусейна та п. Саїда-Магомеда Імакаєвих, неналежно виконав свої зобов'язання відповідно до п. «а» ч. 1 ст. 38 Конвенції.